

S Y L W E T K I E N T O M O L O G Ó W

WIAD. ENTOMOL., T. 3, NR 1-2: 65-76
WARSZAWA—WROCLAW 1982

JANUSZ ANTONI CZYŻEWSKI

O Jerzym Obarskim (1902 - 1980) wspomnienie pośmiertne

Przed dwoma laty z grona entomologów polskich odszedł na zawsze Jerzy Obarski, inżynier leśnik, doktor nauk ścisłych w zakresie zoologii, docent habilitowany entomologii stosowanej, wieloletni kierownik Pracowni Entomologicznej Instytutu Ochrony Roślin i ostatnio Instytutu Warzywnictwa w Regulach koło Warszawy.

Jerzy Wincenty Obarski urodził się 19 października 1902 r. w Częstochowie jako syn Feliksa, pracownika huty Raków koło Częstochowy, i Marii z Królikiewiczów. Wkrótce ojciec podjął pracę w Donieckim

Fot. 1. Doktor Jerzy Obarski (Warszawa 1954)

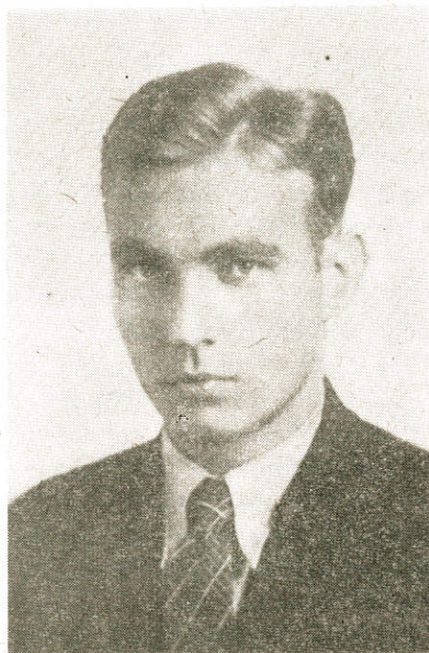
Zagłębiu (Donbas), a po roku 1905 i matka z małym Jerzykiem znalazła się w Rosji. Przez kilkanaście lat Jerzy z rodzicami przebywał w mieście Kramatorsk (wschodnia Ukraina), gdzie ukończył szkołę powszechną i kilka klas gimnazjum realnego; od października 1918 do czerwca 1919 r. pracował jako robotnik w fabryce budowy ciężkich maszyn. W roku 1921 powrócił z rodzicami do kraju.

Świadectwo dojrzałości Jerzy Obarski otrzymał w roku 1924 w humanistycznym Gimnazjum Towarzystwa Szkoły Średniej w Piotrkowie Trybunalskim. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; pod kierunkiem profesora Zygmunta Mokrzeckiego odbył specjalizację w dziedzinie entomologii i opracował temat dyplomowy „Szkodniki i owady pożyteczne w kulturach leśnych na glebach piaszczystych”. 23 marca 1928 r. uzyskał stopień inżyniera leśnika. Od stycznia do września 1928 r. pracował jako preparator w Zakładzie Entomologii i Ochrony Lasu SGGW w Skierniewicach, a od października 1928 do września 1934 r. na stanowisku starszego asystenta przy tej samej katedrze.

Wypada nadmienić, że na zwolnionym przez Jerzego Obarskiego etacie preparatora w latach 1929 - 1934 pracował jego kolega ze studiów i serdeczny przyjaciel, Alfred Bielec. W tym okresie w Zakładzie Entomologii i Ochrony Lasu SGGW w Skierniewicach wykonał on dla celów dydaktycznych wiele oryginalnych rysunków z natury oraz tablic barwnych owadów w różnych stadiach rozwoju i przez nie powodowanych uszkodzeń na roślinach żywicielskich. Był również autorem rysunków w publikacjach J. Obarskiego (patrz w załączonym wykazie prace w latach 1929 - 1935) oraz tablic barwnych w rozprawie Z. Mokrzeckiego „Strzygonia choinówka (*Panolis flammea* Schiff.), monografia leśno-entomologiczna” (1928) i opracowania graficznego w szkicu biologicznym Z. Mokrzeckiego „Omacnica spichrzowa (*Ephestia elutella* Hbn.), jej biologia, szkody zrzadzane przez nią w surowcach tytoniowych i sposoby jej zwalczania” (1931). Wszystkie rysunki i tablice były opracowane z pełną znajomością przedmiotu, wyjątkowo starannie i z dużym talentem.

*

Alfred Bielec, syn Jana i Wiktorii z domu Halaba, urodził się 16 maja 1903 r. w Częstochowie. W latach 1915 - 1923 uczęszczał do szkoły średniej i otrzymał świadectwo dojrzałości w humanistycznym Gimnazjum im. Mikołaja Reja w Kielcach. W roku 1923 podjął studia na Wydziale Leśnym SGGW w Warszawie. W latach 1929 - 1931 pod kierunkiem prof. Z. Mokrzeckiego w Zakładzie Entomologii i Ochrony Lasu SGGW

Fot. 2. Inżynier Alfred Bielec (Cieszyn 1936)

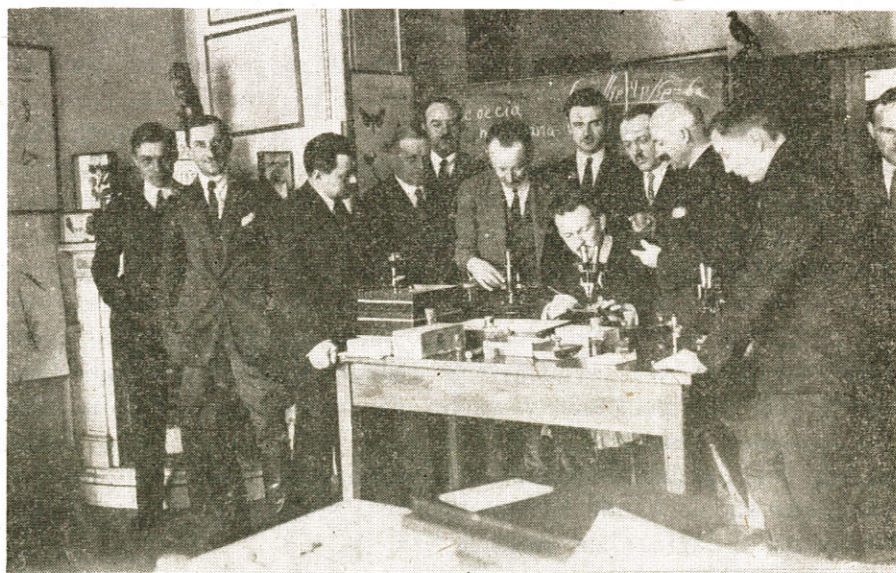
w Skierniewicach opracował temat rozprawy „Borecznik sosnowy [*Diprion = Lophyrus pini* (L.)] i jego znaczenie w gospodarstwie leśnym”. 28 listopada 1931 r. uzyskał dyplom inżyniera leśnika. W latach 1932 - 1934 na tamtejszych polach doświadczalnych przeprowadzał próby zwalczania owadów szkodliwych na roślinach warzywnych, przede wszystkim śmietek, *Hylemya brassicae* (Bouché) i *Hylemya antiqua* (Meig.). Jednocześnie specjalizował się w oznaczaniu rączyc, pasożytniczych muchówek z rodziny *Larvaevoridae*. W latach 1934 - 1938 był wykładowcą w Szkole Leśnej w Cieszynie, a w okresie 1938 - 1939 pracował na stanowisku adiunkta w Nadleśnictwie Ustroń śląskiego okręgu Lasów Państwowych. W lipcu 1938 zawarł związek małżeński z Zofią Wysocką, również absolwentką SGGW. Jako porucznik rezerwy Wojska Polskiego brał udział w Kampanii Wrześniowej 1939 r. Internowany przez władze radzieckie do wiosny 1940 r. przebywał w obozie jenieckim w Starobielsku. Zaginął bez wieści.

*

Od października 1934 r. Jerzy Obarski pracował jako pomocnik profesora Zygmunta Mokrzeckiego, a po jego śmierci od kwietnia 1936 do września 1939 r. na stanowisku samodzielnego doradcy tech-

nicznego do spraw ochrony rośliny tytoniowej i surowca przed szkodnikami w Dyrekcji Polskiego Monopolu Tytoniowego w Warszawie, z siedzibą w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego (Dział Roślin Pastewnych i Przemysłowych) w Puławach. W czasie okupacji od lutego 1940 do grudnia 1944 r. pełnił funkcję najpierw inspektora i później wicedyrektora Zakładu Uprawy i Fermentacji Tytoniu w Lublinie. Od stycznia 1945 do czerwca 1951 r. był dyrektorem biura surowców w Dyrekcji Polskiego Monopolu Tytoniowego w Warszawie, od lipca 1951 do grudnia 1953 r. kierownikiem zespołu naukowo-badawczego Centralnego Zarządu Przemysłu Tytoniowego w Warszawie, od stycznia do lipca 1954 r. starszym inspektorem Departamentu Techniki w Ministerstwie Przemysłu Rolnego i Spożywczego w Warszawie.

W czerwcu 1954 r. Jerzy Obarski podjął się zorganizowania i prowadzenia zespołu badania szkodników roślin przemysłowych, a od października 1961 r. Pracowni Entomologicznej w oddziale Instytutu Ochrony Roślin w Regulach koło Warszawy. Jednocześnie od października 1954 do maja 1958 r. zajmował stanowisko zastępcy dyrektora do spraw naukowych, przy czym od czerwca 1955 do października 1956 r. pełnił obowiązki dyrektora Instytutu Ochrony Roślin w Warszawie.

Fot. 3. Grupa uczestników kursu szkoleniowego dla terenowej służby leśnej w związku z gradacją zwójek jodłowych [*Choristoneura murinana* (Hbn.) i *Zeiraphera rufimitrana* (H.-S.)] w Grórach Świętokrzyskich, Zakład Entomologii i Ochrony Lasu SGGW, Skierniewice 1929. Pierwszy z lewej strony stoi inż. Alfred Bielec, w środku przy binokularze siedzi dr Konstanty Strawiński, z prawej strony oparty o ślół stoi inż. Jerzy Obarski

Od lipca 1966 do stycznia 1973 r. kierował Pracownią Entomologiczną w oddziale Instytutu Warzywnictwa w Regulach koło Warszawy. Po przejściu na emeryturę z dniem 1 lutego 1973 r. przez następnych kilka lat prowadził tematy badawcze na zasadzie umowy o prace zlecane.

7 czerwca 1945 r. Jerzy Obarski uzyskał stopień doktora nauk ścisłych w zakresie zoologii na podstawie rozprawy „Rośliniarki i trzpieniarki (*Chalastogastra*, *Hymenoptera*) polskich lasów” (1934b) przedłożonej Radzie Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu im. Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. W wyniku przewodu habilitacyjnego i po przedstawieniu rozprawy „Chowacze — *Ceutorhynchus* Germar (*Curculionidae*, *Coleoptera*) występujące w Polsce na roślinach krzyżowych” (1963f) Rada Naukowa Wydziału Rolnego Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu uchwalała z dnia 7 listopada 1964 r. nadała Jerzemu Obarskiemu stopień i tytuł naukowy docenta w zakresie entomologii stosowanej.

Obok omówionej działalności zawodowej i naukowej, Jerzy Obarski wykazywał duże zainteresowania kulturą i sztuką narodów, które pogłębił w latach 1948-1952 studiami na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując 17 października 1952 r. stopień magistra filozofii w zakresie historii sztuki na podstawie rozprawy dyplomowej „Biografia i architektura świecka Jakuba Kubickiego (1758-1833)”.

Jerzy Obarski wielokrotnie przebywał służbowo za granicą, głównie w rejonach uprawy tytoniu w Bułgarii, Turcji, Grecji, Jugosławii, Francji, na Węgrzech, w krajach północnej Afryki oraz w Holandii i Republice Federalnej Niemiec. Odbył też wiele podróży o charakterze krajoznawczo-turystycznym, m.in. do Danii i Szwecji, Hiszpanii, Włoch, Egiptu, Indii, na Sycylię oraz na Wyspy Kanaryjskie.

Po ciężkiej i wielomiesięcznej chorobie Jerzy Obarski zmarł 15 kwietnia 1980 r. w Warszawie; pochowany na Cmentarzu Wolskim prawosławnym w kwaterze rzymskokatolickiej.

Jerzy Obarski był odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi (1946), Złotym Krzyżem Zasługi (1947) i Medalem X-lecia Polski Ludowej (1955) za odbudowę przemysłu tytoniowego w Polsce.

Bardzo wysoką kwotę ze swych oszczędności Jerzy Obarski w testamencie przekazał w części na cele charytatywne, a przede wszystkim na fundusz stypendialny dla młodych pracowników nauki specjalizujących się w zakresie entomologii stosowanej.

Działalność naukową Jerzy Obarski rozpoczął badaniami faunistycznymi i biologicznymi nad rośliniarkami, głównie z nadrodziny *Tenthredinoidea* (*Hym.*). Materiały do ich znajomości ogłosił w trzech doniesieniach (1931c, 1931d, 1932a), które zawierają wykaz 207 gatunków

i odmian z rodzin *Tenthredinidae*, *Diprionidae*, *Cimbicidae*, *Argidae*, *Pamphiliidae*, *Cephiidae*, *Siricidae* i *Oryssidae*, a wśród nich 34 formy nowe dla fauny Polski.

Wyniki badań nad składem gatunkowym, przebiegiem rozwoju i znaczeniem gospodarczym boreczników (*Diprionidae*) przekazał w obszerniejszym opracowaniu dla praktyki leśnej (1931e).

W rozprawie o rośliniarkach i trzpiennikach (*Chalastogastra*) naszych lasów (1934b) J. Obarski omówił 142 gatunki z nadrodzin *Siricoidea*, *Megalodontoidea* i *Tenthredinoidea*. Prowadził obserwacje faunistyczne i biologiczne na obszarze całej Polski, a także chów laboratoryjny większości wymienionych rośliniarek. Dzięki temu w przeglądzie podał dane biologiczne i o rozmieszczeniu w kraju również takich gatunków, u których nie były one w ogóle znane lub dotychczas mało poznane. Wykazał nowe stanowiska wielu gatunków oraz trzy gatunki nowe dla fauny Polski. Zamieścił dotąd zupełnie nie znane obserwacje biologiczne czterech gatunków i po raz pierwszy dokonane opisy larw dwu gatunków. Wyróżnił 30 gatunków o poważnym znaczeniu gospodarczym dla polskich lasów, z których 22 rośliniarki żerują na drzewach iglastych (w tym nowy gatunek szkodnika modrzewia w Polsce), a 8 rośliniarek uszkadza drzewa liściaste.

Podsumowując wkład Jerzego Obarskiego do poznania krajowej fauny omawianej grupy błonkówek, pragnę zaznaczyć, że do dnia dzisiejszego są to jedyne pełniejsze opracowania tak ważnych gospodarczo owadów. Dalsze konieczne u nas badania faunistyczno-fizjograficzne nad rośliniarkami są podjęte dopiero w ostatnich latach i to w bardzo ograniczonym zakresie.

Doniesienie o masowym pojawie w roku 1932 skośnika tuzinka — *Exoteleia dodecella* (L.) (*Gelechidae*, *Lep.*) w młodym drzewostanie sosnowym na terenie lasów doświadczalnych SGGW w Rogowie oraz pionierskie opracowanie bionomii i do dziś aktualna ocena znaczenia gospodarczego (1933b) stanowi poważny wkład Jerzego Obarskiego w wiedzę o owadach szkodliwych w Polsce. Opisy cyklu rozwojowego tego motyla oraz powodowanych przez gąsienice uszkodzeń na igłach i zniekształceń pędów sosny autor ilustruje w pracy doskonałymi rysunkami.

Obok tematyki leśnej, Jerzy Obarski gromadził wówczas spostrzeżenia nad owadami występującymi na roślinach uprawnych, głównie na tytoniu, roślinach warzywnych i ozdobnych (1929, 1931a). W tym czasie ogłosił starannie opracowane i ilustrowane szkice biologiczne o dwu rośliniarkach: żebernicy *Cladius pectinicornis* (Geoffr.) — szkodniku róży i truskawki (1931b), oraz psowaczu *Allantus calceatus* (Klug) — szkodniku truskawki (1932b). Podobnie dużą wartość przedstawia donie-

sienie o masowym pojawie gąsienic piętnówki *Mamestra suasa* (Schiff. et Den.) na krzewach róży (1933a).

Kilkuletnie obserwacje nad owadami uszkadzającymi krzewy róży w Skierniewicach J. Obarski podsumował w osobnej pracy (1935). Z monofagów tej rośliny zwrócił uwagę na zwójkę *Croesia bergmanniana* (L.), obnażacze *Arge rosae* (L.) i *Arge pagana* (Panz.), szypczyńce *Diplolepis rosae* (L.) i *Diplolepis mayri* (Schlecht.). Spośród polifagów omawia przede wszystkim piewika *Edwardsiana rosae* (L.) i mszycę *Macrosiphum rosae* (L.), z chrząszczy ogrodnicy *Phyllopertha horticola* (L.), kruszycę *Cetonia aurata* (L.) i tutkarza *Rhynchites coeruleus* (de Geer), z roślinniarek psowacza *Allantus cinctus* (L.) i żebernicę *Cladius pectinicornis* (Geoffr.), z motyli bliżej charakteryzuje zwójki *Notocelia roborana* (Illiger) i *Hedya ochroleucana* (Frölich), następnie piędzika *Operophtera brumata* (L.). W pracy znajdujemy opisy w znacznej części mało znanych w Polsce gatunków oraz nowe dane o ich rozwoju i szkodliwości dla krzewów róży w uprawie gruntowej.

Pełniąc m.in. funkcję konsultanta w sprawach ochrony rośliny tytoniowej i surowców przed szkodnikami, Jerzy Obarski ogłosił ponad 30 artykułów popularnonaukowych i pouczeń dla plantatorów w miesięczniku Przegląd Uprawy Tytoniu (1934-1939), a po wojnie w kolejno wydawanych miesięcznikach Tytoń i Wiadomości Tytoniowe (1945-1977). Na uwagę zasługują doniesienia o pojawach na plantacjach tytoniu i szkodliwości wciornastka *Thrips tabaci* Lind. (1937b), gąsienic rolnicy *Scotia segetum* (Schiff. et Den.) (1938b), występowaniu pluskwia-ków różnoskrzydłych (*Heteroptera*) (1938c), o przyczynach masowych pojawów szkodliwych owadów (1937c) i niektórych sposobach ich zwalczania (1937a, 1938a, 1939, 1950a, 1963g, 1976b, 1977), o pustoszu *Ptinus fur* (L.) jako szkodniku nasion tytoniowych (1949). Z przeprowadzanych pionierskich prób zwalczania owadów niszczących zapasy surowca tytoniowego w magazynach za pomocą gazów przekazał ogólne wnioski i omówił zastosowanie tlenu etylenu (1934a).

Wykorzystując kilkuletnie obserwacje własne przeprowadzane na plantacjach i dobrą znajomość zagadnień entomologii stosowanej, J. Obarski opracował poradnik fachowy „Szkodniki tytoniu i ich zwalczanie” z tablicami do oznaczania szkodników zwierzęcych rośliny tytoniowej w rozsadnikach i w polu (1 wyd. 1937d, 2 wyd. 1950b).

W ramach prac prowadzonego przez Niego zespołu badawczego nad szkodnikami roślin przemysłowych Jerzy Obarski ogłosił referat przeglądowy o szkodnikach roślin oleistych w świetle najnowszych badań (1958b) i wyniki obserwacji nad pojawem szkodników rzepaku w okresie wiosennym (1960a, 1965a). Wieloletnie obserwacje nad składem gatunkowym i biologią chowaczy (*Ceutorhynchus* Germ., *Curculionidae*, Col.),

występujących na plantacjach rzepaku, rzepiku, lnianki i innych roślin krzyżowych, przekazał w kilku mniejszych doniesieniach (1958a, 1959, 1961a, 1963a, 1963d, 1963e, 1969b) i w obszernej rozprawie o charakterze monograficznym (1963f), a także ujął w postaci zaleceń dla praktyki wyniki badań nad ich zwalczaniem na plantacjach rzepaku (1965c) i w uprawie warzyw kapustnych (1975).

W wymienionej rozprawie monograficznej J. Obarski omawia stanowisko systematyczne i budowę morfologiczną przedstawicieli rodzaju *Ceutorhynchus* Germ., załącza tablice do oznaczania podrodzajów i gatunków oraz szczegółowe opisy gatunków stwierdzonych na roślinach krzyżowych. Z kolei podaje charakterystykę biologiczną występujących w naszym kraju chowaczy, ich cykle rozwojowe, wylicza rośliny żywicielskie, opisuje wyloty i wiosenne naloty chrząszczy na plantacje, przytacza własne spostrzeżenia biologiczne i etologiczne oraz uwagi ekologiczne o poszczególnych gatunkach, w końcu rozprawy charakteryzuje uszkodzenia na roślinach krzyżowych i znaczenie gospodarcze chowaczy, podkreśla konieczność prognozowania pojawów i podejmuje dyskusję nad sposobami zwalczania.

Autor wyróżnił jako szkodliwe w uprawie roślin krzyżowych gatunki: *C. pleurostigma* (Marsh.), *C. napi* Gyll., *C. assimilis* (Payk.), *C. syrites* Germ., *C. sulcicollis* (Payk.) i *C. quadridens* (Panz.). Do grupy gatunków o podrzędnym znaczeniu gospodarczym zaliczył: *C. rapae* Gyll., *C. contractus* (Marsh.), *C. erysimi* (Fabr.), *C. leprieuri* Ch. Bris., *C. hirtulus* Germ. i *C. picitarsis* Gyll. Za gatunki obojętne w uprawie roślin krzyżowych autor uznał: *C. constrictus* (Marsh.), *C. turbatus* Schultze, *C. atomus* Boh., *C. floralis* (Payk.) i *C. nigrinus* (Marsh.).

Uzupełnieniem ostatnio omówionych prac badawczych są obserwacje biologiczne J. Obarskiego nad drążynami (*Baris* Germ., *Curculionidae*, Col.), głównie nad drążynem zielonawym — *Baris coeruleascens* Scop. i pokrewnymi gatunkami, które podobnie jak chowacze niekiedy w znacznym stopniu niszczą plantacje rzepaku ozimego (1968).

W zakresie problematyki prowadzonego później zespołu badawczego nad szkodnikami roślin warzywnych Jerzy Obarski opublikował wyniki badań nad przydatnością heptachloru w warunkach klimatycznych Polski przeciwko śmietce kapuścianej i śmietce cebulance, *Hylemya brassicae* (Bouché) i *Hylemya antiqua* (Meig.), oraz przeciwko polyśnicy marchwiance, *Psila rosae* (Fabr.) (1958c). Ogłosił przyczynek do znajomości szkodników roślin warzywnych w okolicach Warszawy (1962b), spostrzeżenia nad strąkowcami (*Bruchidae*, Col.) występującymi w Polsce (1963c, 1964c, 1969c, 1976a) i nad oprzędzikami (*Sitona* Germ., *Curculionidae*, Col.) na grochu (1969a, 1972b), doniesienia o pojawach śmietki kielkówki, *Hylemya platura* (Meig.) (1963b), i śmietki sałatówki,

Pegohylemya gnava (Meig.) (1970), podał charakterystykę warunków siedliskowych występowania kosiulek (*Tipulidae*, *Dipt.*) i ich szkodliwości (1964a). Przeprowadził analizę wpływu skutecznego zwalczania zmieników, głównie *Lygus campestris* (L.) i *Lygus calmi* (L.), na plonowanie i kiełkowanie nasion marchwi i pietruszki (1972a).

Dużą zasługą Jerzego Obarskiego było podjęcie badań nad zagadnieniem powstawania zgorzeli kwiatostanów i marnienia nasion zielarskich roślin baldaszkowatych. W dążeniu do wyjaśnienia przyczyn tego zjawiska rozpoczął systematyczne obserwacje i odłowów owadów z kminku, kolendry i kopru włoskiego w celu ustalenia składu gatunkowego owadów występujących na wymienionych roślinach (1960b, 1961b, 1963h, 1964d, 1964g, 1964h, 1965b) oraz osobne badania nad wpływem szkodliwej fauny (głównie zmieników) na powstawanie objawów „bakteriozy” i plonowanie nasion zwłaszcza kolendry (1962a, 1964e, 1964f, 1964i), a jednocześnie próby zwalczania owadów na plantacjach kminku i kolendry w związku z „bakteriozą” roślin baldaszkowatych (1961c, 1964j, 1964k).

Podsumowując przegląd dorobku naukowego Jerzego Obarskiego w dziedzinie entomologii, pragnę zauważyć, że wnikliwa i krytyczna ocena wszystkich opublikowanych przez Niego doniesień oraz sprawozdań z dokonywanych spostrzeżeń i prowadzonych prac badawczych pozwala uznać ich pełną wartość merytoryczną. Niestety w większości przypadków formę redakcyjną prac, a także poszczególne wypowiedzi, cechuje pewna nieporadność, co może budzić wątpliwości u czytelnika. Niemniej Jerzy Obarski wniósł bez wątpienia poważny wkład do poznania fauny owadów krajowych oraz wypełnił wiele istotnych luk i rozszerzył wiadomości o owadach szkodliwych w Polsce.

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PUBLIKACJI DOCENTA JERZEGO OBARSKIEGO *

- 1929 Próby zwalczania *Plutella maculipennis* Curt. i *Pieris brassicae* L. zielenią paryską. Chor. Rośl., 1, 1: 32 - 36 (rysunki wykonał Alfred Bielec).
- 1931a Spostrzeżenia nad szkodnikami roślin uprawnych i ozdobnych na terenach SGGW w Skierniewicach. Chor. Rośl., 1, 2: 14 - 23.
- 1931b Szkodnik róż i truskawek — *Cladius pectinicornis* Geoffr. (*Tenthredinidae*, *Hym.*). Chor. Rośl., 1, 3 - 4: 64 - 71, tabl. 1 (rysunki wykonał Alfred Bielec).
- 1931c Przyczynek do fauny *Tenthredinoidea* (*Hym.*) Polski. Pol. Pismo entomol., 10, 1: 40 - 50.
- 1931d Materiały do fauny rośliniarek (*Tenthredinoidea*, *Hym.*) Polski. Fragm. faun. Mus. zool. pol., 1, 13: 361 - 370.

* Ogólna liczba ogłoszonych drukiem publikacji Jerzego Obarskiego przekracza 130 pozycji.

- 1931e Boreczniki (*Diprionidae*, *Hym.*) lasów polskich. *Las Polski*, 11, 10-12: 299-305.
- 1932a Rośliniarki (*Tenthredinoidea*, *Hym.*) nowe dla fauny Polski. *Pol. Pismo entomol.*, 10, 3-4: 242-245.
- 1932b *Emphytus calceatus* Kl. (*Tenthredinidae*, *Hym.*) — szkodnik truskawek. *Ogrodnictwo*, 28, 4-5: 73-82 (rysunki wykonał Alfred Bielec).
- 1933a Nowy szkodnik róż — gąsienice *Polia dissimilis* Knoch (*Noctuidae*, *Lep.*). *Ogrodnictwo*, 29, 3: 101-108 (rysunki wykonał Alfred Bielec).
- 1933b *Heringia dodecella* L. (*Gelechiidae*, *Lep.*) — szkodnik sosny. *Biologia i znaczenie dla lasów*. *Sylwan*, 51, 1-2: 7-12 (rysunki wykonał Alfred Bielec).
- 1934a Tlenek etylenu — nowy gaz w walce ze szkodnikami. *Gaz. roln.*, 74, 22: 594-596.
- 1934b Rośliniarki i trzepienniki (*Chalastogastra*, *Hym.*) polskich lasów. *Pol. Pismo entomol.*, 12: 145-172.
- 1935 Szkodliwe owady na różach i ich zwalczanie. *Roczn. Nauk ogrodn.*, 2: 95-116 (rysunki wykonał Alfred Bielec).
- 1937a Złocień dalmatyński i jego zastosowanie do zwalczania szkodników roślin tytoniowych. *Przegl. Upr. Tytoniu*, 4, 2: 43-45.
- 1937b Wciornastek tytoniowy (*Thrips tabaci* Lind.) i jego zwalczanie. *Przegl. Upr. Tytoniu*, 4, 5: 147-148.
- 1937c Przyczyny masowych wystąpień szkodników. *Przegl. Upr. Tytoniu*, 4, 7: 218-221.
- 1937d Szkodniki tytoniu i ich zwalczanie. Nakł. Dyrekcji Pol. Mon. Tyt., Warszawa, 1 wyd. 1937, VI + 76 ss., 41 rys.
- 1938a Zwalczanie wciornastków tytoniowych w rozsadnikach [inspektach]. *Przegl. Upr. Tytoniu*, 5, 2: 55-56.
- 1938b Wystąpienie gąsienicy rolnicy zbożowej (*Euxoa segetum* Schiff.) na plantacjach doświadczalnych w Puławach. *Przegl. Upr. Tytoniu*, 5, 5: 166-167.
- 1938c Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera* — *Heteroptera*) obserwowane w Polsce na tytoniu w latach 1930-1937. *Rocznik Ochr. Rośl.*, 5, 4: 44-48.
- 1939 Zwalczanie turkuci podjadków przy pomocy pułapek z nawozu. *Przegl. Upr. Tytoniu*, 6, 7: 211-212.
- 1949 *Ptinus fur* L. (*Ptinidae*, *Col.*) — szkodnik nasion tytoniowych i jego zwalczanie. *Roczn. Nauk roln.*, 53, 1: 125-130.
- 1950a Hexachloran — skuteczny środek do zwalczania drutowców na plantacjach tytoniu. *Tytoń*, 6, 7-8: 12-14.
- 1950b Szkodniki tytoniu i ich zwalczanie. Nakł. Dyrekcji Pol. Mon. Tyt., Warszawa, 2 wyd. 1950, VI + 87 ss., 61 rys.
- 1958a Chowacze — *Ceutorhynchus* Germ. (*Curculionidae*, *Col.*) występujące na rzepaku i innych krzyżowych. *Pol. Pismo entomol.*, 27, 8: 91-96.
- 1958b Szkodniki roślin oleistych w świetle najnowszych badań. *Biul. IHAR*, 2: 92-96.
- 1958c Próby zastosowania heptachloru dla zabezpieczenia warzyw przed szkodnikami. *Biul. IOR*, 5: 171-180.
- 1959 Wyniki obserwacji nad składem gatunkowym i biologią chowaczy — *Ceutorhynchus* Germ. (*Curculionidae*, *Col.*) występujących na plantacjach rzepaku i Inianki w Polsce. *Biul. IOR*, 6: 75-90.
- 1960a Wyniki obserwacji nad pojawem szkodników rzepaku w okresie wiosennym, *Biul. IOR*, 8: 69-90.

- 1960b Próba ustalenia składu entomofauny roślin baldaszkowatych na podstawie odłowów owadów z kolendry, kopru włoskiego i kminku. Biul. IOR, 9: 105 - 112.
- 1961a Chowacze — *Ceutorhynchus* Germ. (*Curculionidae*, Col.) występujące na roślinach krzyżowych w Polsce. Biul. IOR, 12: 257 - 278.
- 1961b Dalsze badania nad entomofauną roślin baldaszkowatych oraz próba jej analizy na podstawie trzyletnich wyników. Biul. IOR, 13: 123 - 159.
- 1961c Próby zwalczania szkodników kolendry. Zielarski Biul. inform., 4, 6: 6 - 9.
- 1962a Wpływ entomofauny na objawy „bakteriozy” i plonowanie kolendry. Biul. IOR, 14: 7 - 33.
- 1962b Wenig bekante Gemüseschädlinge aus der Umgebung von Warschau. „Pflanzenschutz im Gemüsebau”, Symposium d. Inst. f. Phytopathol. Aschersleben (21 - 22 VI 1961). Tagungsber. d. Biolog. Zentralanst. d. DAL Berlin, 51: 23 - 32.
- 1963a Chowacz galasówek (*Ceutorhynchus pleurostigma* Marsh. i jego zwalczanie. Biul. IOR, 24: 55 - 90.
- 1963b Śmietka kielkówka (*Phorbia platura* Meig.) — jej znaczenie i zwalczanie. Ochr. Rośl., 7, 4: 8 - 11.
- 1963c Strąkowce (*Bruchidae*, Col.) występujące na roślinach motylkowych w Polsce. Ochr. Rośl., 7, 6: 28 - 32.
- 1963d Chowacze (*Ceutorhynchus* Germ., *Curculionidae*, Col.) występujące na roślinach krzyżowych. Ochr. Rośl., 7, 8: 1 - 6.
- 1963e Chowacz galasówek (*Ceutorhynchus pleurostigma* Marsh.) i jego zwalczanie na plantacjach rzepaku i rzepiku ozimego. Ochr. Rośl., 7, 9: 10 - 15.
- 1963f Chowacze — *Ceutorhynchus* Germ. (*Curculionidae*, Col.) występujące w Polsce na roślinach krzyżowych. Prace nauk. IOR, 4, 2: 29 - 132.
- 1963g Nowe trutki do zwalczania turkuci podjadków na plantacjach tytoniowych. Wiad. tyton., 7, 5: 67 - 69.
- 1963h Płozek kminiacek [*Depressaria nervosa* (Haw.), *Oecophoridae*, Lep.] i jego zwalczanie na plantacjach kminku. Zielarski Biul. inform., 6, 6: 1 - 2.
- 1964a Komarnice (*Tipulidae*, Dipt.). Ochr. Rośl., 8, 4: 8 - 11.
- 1964b Zaprawianie nasion rzepaku skoncentrowanym preparatem HCH. Ochr. Rośl., 8, 8: 9 - 12.
- 1964c Wstępne badania nad składem gatunkowym chrząszczy z rodziny strąkowcowatych (*Bruchidae*, Col.) i ich rozwojem na roślinach motylkowych. Biul. IOR, 28: 1 - 25.
- 1964d Ustalenie fauny owadów roślin baldaszkowatych — kolendry, kminku i kopru włoskiego. „Prace badawczo-doświadczalne nad zgorzelą kwiatostanów i marnieniem nasion zielarskich roślin baldaszkowatych”, Inst. Przem. Ziel., Poznań 1964, s. 103 - 105.
- 1964e Ustalenie wpływu *Lygus* spp. na zmniejszenie produkcji nasion kolendry, kopru włoskiego i kminku. Tamże, s. 109 - 111.
- 1964e Ustalenie wpływu *Lygus* spp. na zmniejszenie produkcji nasion kolendry, i jej plonowanie. Tamże, s. 115 - 121.
- 1964g Entomofauna kopru włoskiego, kminku oraz aminku w Regulach w roku 1960. Tamże, s. 125 - 126.
- 1964h Entomofauna kolendry, kopru włoskiego, kminku oraz aminku na plantacjach Z.P.Z. „Herbapol” w roku 1960. Tamże, s. 129 - 133, tabl. 3.
- 1964i Wpływ na objawy „bakteriozy” i plonowanie u kolendry owadów zakaźnych i owadów jałowych. Tamże, s. 137 - 139.

- 1964j Obserwacje nad zwalczaniem owadów w warunkach plantacji doświadczalnej oraz plantacji produkcyjnych kminku i kolendry. Tamże, s. 143 - 146.
- 1964k Zwalczanie szkodników kminku w związku z „bakteriozą” baldaszkowatych. Tamże, s. 149 - 152.
- 1965a Szkodniki rzepaku i ich zwalczanie na wiosnę. Ochr. Rośl., 9, 4: 13 - 15.
- 1965b Szkodniki kminku. Ochr. Rośl., 9, 6: 17 - 18.
- 1965c Chowacze i ich zwalczanie na rzepaku. Resortowy Ośr. Inf. CBR, Warszawa: [Wyniki badań — zalecenia] Produkcja polowa i ochrona roślin, 41/1965, 8 ss., 3 rys.
- 1968 Drażyn zielonawy — *Baris coerulea* Scop. i inne gatunki *Baris* sp. (*Curculionidae*, *Col.*) jako nowe szkodniki rzepaku ozimego. Roczn. Nauk roln., Ser. A, 93, 4: 671 - 683.
- 1969a Oprzędziki (*Sitona* Germ., *Curculionidae*, *Col.*) występujące na grochu. Ochr. Rośl., 13, 6: 9 - 10.
- 1969b Chowacz brukiewnik (*Ceutorhynchus napi* Gyll.) — szkodnik roślin kapustnych. Ochr. Rośl., 13, 12: 17 - 20.
- 1969c Próby chemicznego zwalczania strąkowca bobowego (*Bruchus rufimanus* Boh.) na plantacjach nasiennych bobu. Biul. warzywn., 9: 253 - 261.
- 1970 Śmietka sałatówka (*Phorbia gnava* Meig.) — szkodnik sałaty nasiennej. Ochr. Rośl., 14, 5: 9 - 11.
- 1972a Wpływ Thiodanu stosowanego przeciw zmienikom (*Lygus* Hahn, *Miridae*, *Het.*) na plonowanie i kiełkowanie nasion marchwi i pietruszki. Roczn. Nauk roln., Ser. E, 2: 69 - 81.
- 1972b Oprzędziki (*Sitonini*, *Curculionidae*, *Col.*) zaobserwowane na grochu w Re-gułach koło Warszawy. Roczn. Nauk roln., Ser. E, 2, 2: 83 - 88.
- 1975 Chowacze i ich zwalczanie w uprawie warzyw kapustnych. Resortowy Ośr. Inf. CBR, Warszawa: Wyniki badań — zalecenia, Warzywnictwo, 2/1975 (36), 8 ss., 7 rys.
- 1976a Zwalczanie strąkowca bobowego (*Bruchus rufimanus* Boh.) preparatami fosforoorganicznymi w uprawie bobu na konsumpcję i na nasiona. Roczn. Nauk roln., Ser. E, 5, 2: 131 - 140.
- 1976b Zwalczanie gąsienic rolnic (*Agrotinae*, *Noctuidae*, *Lep.*) na plantacjach tytoniu za pomocą zatrutych przynęt. Wiad. tyton., 20, 5: 12 - 13.
- 1977 Drutowce (larwy *Elateridae*, *Col.*) — szkodniki roślin tytoniowych i ich zwalczanie. Wiad. tyton., 21, 6: 16 - 17.